

**BATI ANADOLU’DA 1925 YILINDA DERLENMİŞ ZEYBEKLERİ
İÇEREN “YURDUMUZUN NAĞMELERİ” ADLI KİTAP ÜZERİNE
BİR İNCELEME**

Kubilay KOLUKIRIK*

Anıl ÇELİK **

ÖZET

UNESCO tarafından 2003 tarihinde somut olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesi kabul edilmiştir. Yöresel anlamda derlenmiş müzik eserleri somut olmayan kültürel miras kapsamında değerlendirebileceğimiz kültür öğelerindendir. Bu makalede 1925 yılında resmî olarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti ilk cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk tarafından müzik reformu kapsamında görevlendirilmiş olan Seyfettin Asaf ve Sezai Asaf’ın yaptıkları derleme çalışması olan “Yurdumuzun Nağmeleri” adlı kitap incelenmiştir. Bu kitap Türkiye’de resmî anlamda ilk derleme çalışması olması bakımından önem arz etmektedir. Kitap, Batı Anadolu yöresi zeybeklerini içermektedir. Kitaptaki yaklaşık 60 adet zeybek

* Yrd. Doç. Dr., Nevşehir Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik ve Sahne Sanatları Bölümü Öğretim Üyesi, kubilaykolukrk@gmail.com.

** Dr.

tarafımızca bilgisayar nota yazım programı ile yazılarak bunlardan bir kısmı bu incelemede araştırmacıların ve konu ile ilgili kişilerin dikkatine sunulmuştur. Bu kitap Türk Milletinin somut olmayan kültürel mirasının geleceğe taşınması bakımından önemli bir çalışmadır.

Anahtar Kelimeler: Müzik, zeybek, müzikal derleme, Yurdumuzun Nağmeleri, notasyon

UNE RECHERCHE SUR LE LIVRE INTITULÉ ‘YURDUMUZUN NAĞ-MELERİ’, QUI CONTIENT LES ZEYBEKS RECUEILLI DANS L’OUEST D’ANATOLIE, EN 1925

Résumé

Protection du patrimoine culturel immatériel par l'UNESCO en 2003, le contrat a été accepté. Les compositions musicales régionales sont des éléments culturels auxquelles nous pouvons accepter comme le patrimoine culturel immatériel. Dans cet article, Le livre qui est nommé "Chants de notre pays" a été examiné. Officiellement le premier président de la République Turc Mustafa Kemal Atatürk, a ordonné Seyfettin Asaf et Sezai Asaf à construire les travaux de la compilation sur la musique Turc en 1925. Ce livre est très important en Turquie en termes de recherche ayant un sens officiel, c'est un premier dans son genre comme critique de livre. Ce livre incarne des airs musicaux de la région d'Ouest d'Anatolie qui est nommé en tant que « zeybek ». Dans le livre il y a environ soixante pièces de

genre de « zeybek ». Nous avons écrit ces notes des « zeybek » sur ordinateur avec le logiciel de notation musicale. Il y a un peu de notes de « zeybek » dans cet article. Les étudiants en musique et les chercheurs de musique bénéficieront de cet article. Ce livre contribuera au transport du patrimoine immatériel des Turcs vers l'avenir.

Giriş

Somut olmayan kültürel mirasın korunması, 1989 UNESCO geleneksel kültür ve folklorun korunması tavsiye kararı ile 2001 UNESCO kültürel çeşitlilik evrensel bildirgesinde ve kültür bakanları üçüncü yuvarlak masa toplantısında kabul edilmiştir. Bu konudaki toplantılarda küreselleşme ve sosyal değişim süreçlerinin, topluluklar arasında diyalogu yenileme koşullarını oluşturmakla birlikte, hoşgörüsüzlük olgusunun yaptığı gibi, özellikle korumaya yönelik kaynakların yetersizliğinden dolayı, somut olmayan kültürel mirasla ilgili bozulma, yok olma veya yıkılma gibi ciddi tehditleri arttırdığı kabul edilmiştir.

Müzik, milletlerin oluşturduğu kültürün vazgeçilmez bir öğesidir. Yöresel tavırlarla bestelenmiş ezgilerin notasyonunun yapılması suretiyle kayıt altına alınması bu bağlamda önem arz etmektedir. Fonografin icadı ile birlikte Türkiye'de halk ezgilerinin kayıt altına alınmasına ilişkin çalışmalar başlamıştır. Zeybek ezgileri konusunda Cumhuriyet döneminden önce ilk önemli adımın Muallim İsmail Hakkı Bey (1866-

1927) tarafından atıldığı görülmektedir.¹ Muallim İsmail Hakkı Bey 1908 yılında Şehzadebaşı'nda kendisinin kurduğu Mûsikîyi Osmânî Mektebi'nin başına geçmiş, Hamparsum nota yazısını öğrenmiştir. İsmail Hakkı Bey Türk müziğine en çok emek veren müzikologlardan biridir.²

Zeybek havalarını usûl yapıları bakımından genel olarak ağır zeybekler ve hareketli zeybekler şeklinde tasnif etmenin doğru olacağını söyleyebiliriz.³ Geleneksel halk müziği ezgilerinde olduğu gibi zeybek ezgilerinde de makamsal özelliklerin bulunduğu görülmektedir. Zeybekler genellikle Ege bölgesinde bulunmaktadır.⁴ Batı Anadolu yöresine ait bir Türk halk müziği formu olan zeybeklerin ezgi yapılarında genelde bir oktavın üzerinde bir ses sahasının kullanıldığını, makamsal yapıları bakımından daha çok rast, çargâh, nikriz, hicazkâr ve segâh dizilerinin kullanılmış olduğunu; usûl olarak ise 9/2, 9/4 ve 9/8'lik usûl'lerin kullanıldığını görüyoruz.

Anadolu topraklarında fonografla ilk halk müziği kaydı 1901 yılında Felix von Luchan tarafından yapılmıştır. Bu türden bazı ses kayıtlarının İstanbul'da da yine o dönemlerde yapıldığını biliyoruz. Ancak planlı ve devlet destekli ilk çalışma, Maarif Vekâleti'nin 1925 yılında başlattığı derleme çalışmasıdır. Seyfettin Asaf ve Sezai Asaf'ın fonograf kullanmadan yaptıkları derleme çalışması Batı Anadolu'da yapılmıştır.⁵

¹ F. Reyhan Altınay, *Zeybek Kültürü Sempozyumu*, "Batı Anadolu'da Zeybek Ezgileri Konusunda İlk Tespitler", Yayına Hazırlayanlar, Namık Açıkgoz, M. Naci Önal, Muğla 2004, s. 193.

² Ekmeleddin İhsanoğlu, *Osmanlı Müsiki Literatürü Tarihi*, İstanbul 2003, s. 195.

³ Tuncay Keleş, "Anadolu Kültüründe Zeybekler", Gaziantep, 1998, s. 81.

⁴ Hamdi Tanses, *Notalarıyla Zeybekler ve Ege Akdeniz Türküleri*, Say Yayınları, İstanbul 1997, s. 6.

⁵ Bkz. Sait Evliyaoğlu-Şerif Baykurt, *Türk Halkbilimi*, Ankara, 1988, s. 129.

Seyfettin Asaf ve Sezai Asaf Batı Anadolu'nun çeşitli illerinin belde ve köylerine ulaşarak yaklaşık yetmiş tane halk ezgisini derleyerek notalarını yazmışlardır. Derlenen bu ezgilerin hemen hepsi zeybek formunda olan eserlerdir. Bunlardan bir kısmı sözlü diğer bir kısmı ise sözsüz oyun havalarından oluşmaktadır. Bu çalışmayı gerçekleştiren Seyfettin Asaf ve Sezai Asaf isimli kişiler böyle bir çalışma yapmaları için kendilerinin hükümet tarafından resmi olarak görevlendirilmiş olduklarını belirtmektedirler.⁶

1- Yurdumuzun Nağmeleri Adlı Kitap

Asaf kardeşlerin kaleme aldıkları bu esere dönemin kültür müdürü “Başlangıç” başlığı altında bir önsöz yazmıştır. İsmi belirtilmeyen kültür müdürü, “Yurdumuzun Nağmeleri” adlı kitaba, hayatının önemli bir kısmını halk müziğinin incelenmesine adan Macar bestekârlarından biri olan Bela Bartok ile görüştüklerini kaydederek başlar ve Türkiye’de müziğin ilerlemesi konusunda fikir alış verişinde bulunduklarını belirtir. Kültür müdürü, Bela Bartok’un bu konudaki görüşlerine ayrıntılı bir şekilde yer vermiştir. Bela Bartok, Türkiye’nin Avrupa’ya çok yakın olduğundan dolayı Batı müziğine ilgisiz kalamayacağını, bununla beraber Türk müziğinin şimdiye kadar notaya alınmayan eserlerinin kayıt altına alınması gerektiğini belirtir. O, gramofon veya fonograf gibi kayıt aletlerinin bu hususta kullanılabileceğini vurgular. Bartok, Türk köylülerinin ağzında dolaşan havaların toplanıp kayıt altına alınarak basılmasının çok daha önemli bir iş olduğu kanaatini dile getirir.⁷ Bartok, Türk aydın sınıfının müziğinin de dili gibi büyük oranda yabancı etkisi altında kaldığını,

⁶ Seyfettin Asaf - Sezai Asaf, *Yurdumuzun Nağmeleri*, Millî Matbaa, İstanbul 1926, s. 1.

⁷ Seyfettin ve Sezai Asaf, *a.g.e.*, s. 1.

bundan dolayı Türk müziğinin asıl karakterinin halk havalarında bulunabileceğini vurgular. Bartok, kendi ülkesinde de durumun bu şekilde olduğunu ifade eder.

Bartok, Türkiye'nin batı müziği alanında yetişmiş kişiler bularak onların Türk müziği adına ülkeye hizmet edebilecek sanatçılar yetiştirmelerini sağlamalarına yönelik çalışmalar yapmanın önemine değinir. O, Türkiye'de müzik alanında yetişmiş kişilerin tespit edilememesi durumunda Avrupa'dan hocalar getirmenin daha doğru bir yaklaşım olacağını ve bir sonraki nesilde bu hocalara ihtiyaç duyulmayacağını ifade eder.⁸ Bartok, Türk müziği geleneklerinin ve özellikle halk havalarını inceleyerek tespit etmenin hem ulusal açıdan hem de uluslar arası açıdan önemli bir görev olduğunu belirtir. Anadolu'da söylenegelen halk türkülerini derleyecek kişilerin müzik alanında yeterli donanıma sahip olmaları ve yanlarında mutlaka fonograf bulundurmaları gerektiğinin altını çizer. Bunu yapmak için de yılmadan ve yorulmadan mümkün olduğu kadar çaba sarf etmek gerektiğini ifade eder. Özet olarak her zaman ve her yerde olabildiğince derleme çalışmaları yapmanın ülke müziğine önemli katkılar yapacağını vurgular.⁹

Kültür müdürü, Bela Bartok'un bu açıklamalarının halk müziğini toplamanın önemini açık olarak göstermekte olduğunu, medeniyet seviyemizi yükseltmenin yollarını ararken müziğe de yeteri kadar önem verilmesi gerektiğini ifade eder. Kültür müdürü, o dönemde içinde bulundukları durumu bilimsel açıdan araştırmanın gerekli olduğu düşünül-

⁸ Seyfettin ve Sezai Asaf, *Yurdumuzun Nağmeleri*, s.1.

⁹ Seyfettin ve Sezai Asaf, *a.g.e.*, s.1.

ğünden Seyfettin ve Sezai Asaf beylerin hazırladıkları *Yurdumuzun Nağmeleri* adlı eserin büyük ilgi uyandıracağına inandıklarını belirtip, kendilerine bu çalışmaya başladıkları için teşekkürlerini sunarak önsözü tamamlamıştır.

Yurdumuzun Nağmeleri adlı eser hakkında bilgi verdiğimiz bu önsöz kısmından sonra Seyfettin Asaf ve Sezai Asaf kardeşler tarafından hazırlanmış olan “Müziğimiz Hakkında Bir Rapor” başlıklı bir bölümü görüyoruz.¹⁰ Bu bölüme eserin ikinci ve dördüncü sayfaları arasında yer verilmiştir. Raporda Seyfettin Asaf ve Sezai Asaf kardeşlere yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti Hükümeti tarafından Batı Anadolu’da Türk halk müziği hakkında bir derleme çalışması yapmaları konusunda resmî bir görev verilmiş olduğu ifade edilmiştir. Yaptığımız inceleme sonucunda bu derleme çalışmasının müzik konusunda yapılmış olan ilk resmî derleme çalışması olduğu görülmüştür. Bu görevin o tarihteki Türkiye devleti Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk tarafından verildiği anlaşılmaktadır.¹¹

Eserde Batı Anadolu Bölgesi’nde Türk halk müziği derleme çalışması yapılırken ne şekilde hareket edildiği, hangi araçların kullanıldığı, bu konuda kimler ile görüşüldüğü ve ne gibi destek alındığı konularında detaylı açıklamalara yer verilmiştir. Ayrıca İstanbul’da Rifat Bey, Hatıf Samih Bey, Santuri Ziya Bey, muallim İzzetin Bey gibi müzikle uğraşan bazı kişilerle fikir alış verişinde bulunulduğu ve onlarla Türk müziğinin reformu konusunda mutabakata varıldığı belirtilmiştir.

¹⁰ Hakkında yukarıda çalışmamızda bilgi verdiğimiz Türk müziğinin o dönemdeki durumu ile ilgili bu rapor hakkında ayrıca bkz., Seyfettin ve Sezai Asaf, “Mûsikîmiz Hakkında Bir Rapor”, Muallimler Birliği Dergisi, Ankara, 1925, s. 5.

¹¹ Seyfettin ve Sezai Asaf, *Yurdumuzun Nağmeleri*, s.2.

Asaf kardeşlerin müzik hakkında hazırladıkları bu raporda ayrıca İzmir'deki ve Batı Anadolu'nun köylerindeki müziğin durumu hakkında bilgiler verilmiş, Batı Anadolu'da Kullanılan Müzik Aletleri hakkında açıklamalarda bulunulmuştur. Bu raporun son kısmında ise müzik reformunun yolları hakkında düşünceler dile getirilmiştir.

Asaf kardeşler, Türk Müziğinin reformu ile ilgili yapılacak ilk işin bir müzik okulu açmak olacağını belirterek bu okulun müfredatında geniş ve açıklayıcı bir şekilde müzik teorisi derslerinin yer almasının gerekliliğine vurgu yapar. İkinci olarak da keman, viyolonsel, piyano ile klarnet, flüt, obua, fagot, trompet, trombon gibi üflemeli sazlar ve davul, def, zilli maşa, madeni tepsi gibi vurularak çalınan müzik aletlerinin öğretilmesi gerektiğini belirtir. Seyfettin ve Sezai Asaf daha sonra da şan eğitimi, dans eğitimi ve opera eğitimlerinin verilmesi konusunda görüşlerini dile getirirler.¹²

Asaf kardeşler, adı geçen bu sanatların eğitimlerinin verilmesinin yanında, Türk müziği tarihi derslerinin de büyük bir önemle okutulmasının gerekliliğini ifade eder. Seyfettin ve Sezai Asaf, müziğimizde mevcut eserlerimiz ve bunların oluşumları tespit edilmez ve geçmiş için sağlam bir temel atılmazsa batı müziğinin ülkemizde her gün daha artan bir rağbet göreceği, hatta bu durumun şive ve motiflerimizi dahi etkileyecek bir tehlikeye sürükleyeceği endişesi taşıdıklarına vurgu yapar. Asaf kardeşler, Edremit'te bir Alman marşının milli havaya benzetilerek değiştirilmesiyle zeybek havası şekline dönüştürüldüğünü tespit ettiklerini bu duruma örnek olarak gösterir.

¹² Seyfettin ve Sezai Asaf, Yurdumuzun Nağmeleri, s. 4.

Seyfettin ve Sezai Asaf kardeşler, açılacak müzik okulu sayesinde milli müziğimizin yakın bir gelecekte dikkate şayan bir hale gelebileceğini belirtir. Bunun yanı sıra devlet büyüklerinin de her alanda olduğu gibi müzik alanında da başarılı adımlar atarak ülkemiz adına önemli hizmetler sunacaklarından hiçbir kuşku duymadıklarını ifade eder.¹³

Yurdumuzun Nağmeleri adlı eserin altıncı sayfasında “Erkek Oyun Havaları” başlığı altında eserin yazıldığı “28 Ağustos 1925” tarihinin, Müzik Araştırma Heyeti Başkanı olarak Seyfettin Asaf’ın, Müzik Araştırma Heyeti olarak da Mehmet Sezâî’nin adlarının belirtilmiş olduğunu görüyoruz. Eserin 7. Sayfasından 48. Sayfasına kadar Türkiye’nin Batı Anadolu Bölgesi’nde bulunan köy, kasaba ve beldelerde yaşamış olan kişilerden derlenmiş olan zeybeklere yer verilmiştir. *Yurdumuzun Nağmeleri* adlı kitabın 50. Sayfasından itibaren 54. Sayfasına kadar “Kadın Oyun Havaları” başlığında yedi esere yer verilmiştir.

Kitabın 56. sayfasından son sayfası olan 62. sayfasına kadar “Uzun Havaları” başlığında beş esere yer verilmiştir. Aşağıda adı geçen kitapta bulunan zeybeklerden bazılarının notaları verilmiştir.

¹³ Seyfettin ve Sezai Asaf, *a.g.e.*, s. 4.

2- Yurdumuzun Nağmeleri Adlı Kitap'tan Bazı Zeybek Örnek-
leri

Aydın Zeybek Oyun Havası

İzmir Zeybeği

Aydın

§

2

3

4

5

6

1. 2.

§

Şerid

Edremit

Yemen Elllerinde

Bir in ce cik a man a man yo lum gi der

ye me ne ıl gıt ıl gı t e

fem ka nım a kar çi me ne

ken dim et tim i ma nıma man ken dim ol dum

di va ne ay ka ran lık e

femge ce vur du lar be ni 1. 2. lar beni

Bir incecik aman yolum gider yemene,
İlgıt ılgıt efem kanım akar çimene,
Kendim ettim imanım aman
Kendim oldum divane,
Ay karanlık efem gece vurdular beni,
Ölmeden de efem tabuta koydular beni.

Sonuç

Bu makale ile Osmanlı Türkçesi'yle yazılmış, Türkiye'de resmi anlamda ilk derleme çalışması olan *Yurdumuzun Nağmeleri* adlı kitap, günümüz Türkçesine çevrilerek incelenmiştir. Bu kitap, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşunun ilk yıllarında bizzat ilk cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün, Seyfettin ve Sezai Asaf kardeşleri Batı Anadolu'daki halk türkülerini derlemeleri için görevlendirmesi sureti ile oluşmuştur.

Seyfettin ve Sezai Asaf kardeşler müzik eğitimlerini Avrupa'da almışlardır. Derleme çalışmaları yaparken fonograf gibi kayıt cihazları kullanmamışlar, ezgileri çalan ya da söyleyenleri dinleyerek notaya almışlar, bunu yaparken de aldıkları eğitim gereği batı müziği kurallarını uygulamışlardır.

Seyfettin ve Sezai Asaf kardeşlerin notaya aldıkları ezgilerde yukarıda bahsettiğimiz nedenlerden dolayı problemler olduğunu tespit ettik. Seyfettin ve Sezai Asaf kardeşlerin adı geçen kitapta, derledikleri ezgileri batı müziği ya da Türk müziği kurallarına uymayan bir şekilde notaya almış olduklarını tespit ettik. Yaptığımız incelemeler neticesinde kitapta yer alan eserlerin Türk müziğinde kullanılan makam dizileri ve usulleri ile yazılması gerektiği kanaatine vararak bu yönde düzenlemeler yaptık.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz**, Namık- Önal Mehmet Naci, *Zeybek Kültürü Sempozyumu*, Muğla Üniversitesi Yayınları, Muğla 2004.
- Asaf** Seyfettin-Asaf Sezai, *Yurdumuzun Nağmeleri*, Millî Matbaa, İstanbul 1926.
- Asaf** Seyfettin-Asaf Sezai, “Mûsikîmiz Hakkında Bir Rapor”, Muallimler Birliği Dergisi, Ankara, 1925
- Altınay**, F. Reyhan, *Zeybek Kültürü Sempozyumu*, “Batı Anadolu’da Zeybek Ezgileri Konusunda İlk Tespitler”, Yayına Hazırlayanlar, Namık Açıkgöz, M. Naci Önal, Muğla 2004.
- Emnalar**, Atıncı, *Tüm Yönleriyle Türk Halk Müziği ve Nazariyatı*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1998.
- Evliyaoğlu** Sait - Baykurt Şerif, *Türk Halkbilimi*, Ankara, 1988.
- İhsanoğlu**, Ekmeleddin, *Osmanlı Mûsikî Literatürü Tarihi*, İstanbul 2003.
- Keleş**, Tuncay “Anadolu Kültüründe Zeybekler”, Gaziantep, 1998.
- Tanses**, Hamdi, *Notalarıyla Zeybekler ve Ege Akdeniz Türküleri*, Say Yayınları, İstanbul 1997.